

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

7 lutego 2024 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Maciej Kowalski (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Marcin Łochowski

SSN Jacek Grela

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym 7 lutego 2024 r. w Warszawie
skarg kasacyjnych Banku spółki akcyjnej w W. oraz T. G., A. G. i M. G.
od wyroku Sądu Apelacyjnego w Łodzi
z 19 listopada 2020 r., I ACa 1040/19,
w sprawie z powództwa Banku spółki akcyjnej w W.
przeciwko T. G., A. G. i M. G.
o zapłatę,

**1. odrzuca skargę kasacyjną powoda w zakresie dotyczącym
pkt I.1. zaskarżonego wyroku;**

**2. uchyla zaskarżony wyrok i sprawę przekazuje Sądowi
Apelacyjnemu w Łodzi do ponownego rozpoznania
i rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego.**

C.V.S.

Jacek Grela

Maciej Kowalski

Marcin Łochowski

UZASADNIENIE

Nakazem zapłaty z 7 lutego 2017 r. wydanym w postępowaniu nakazowym Sąd Okręgowy w Piotrkowie Trybunalskim nakazał pozwanym T. G., M. G., A. G. i K. S., aby solidarnie zapłacili na rzecz powoda Banku S.A. w W. 282 707,63 zł wraz z odsetkami. Nakaz uprawomocnił się wobec pozwanej K. S., natomiast pozwani T. G., M. G. i A. G. złożyli od niego zarzuty zaskarżając go w całości.

Wyrokiem z 5 czerwca 2019 r. Sąd Okręgowy w Piotrkowie Trybunalskim uchylił nakaz zapłaty z 7 lutego 2017 r. w stosunku do pozwanych T. G., A. G. i M. G. i oddalił powództwo (pkt I) oraz rozstrzygnął o kosztach procesu (pkt II).

Wyrokiem z 19 listopada 2020 r. Sąd Apelacyjny w Łodzi, po rozpoznaniu apelacji powoda, zmienił zaskarżony wyrok w ten sposób, że utrzymał w mocy nakaz zapłaty z 7 lutego 2017 r. w części, tj. w zakresie kwoty 56 035,76 zł wraz z odsetkami ustawowymi za opóźnienie od 1 sierpnia 2016 roku do dnia zapłaty, a w pozostałym zakresie nakaz zapłaty uchylił i oddalił powództwo (pkt I), oddalił apelację w pozostałym zakresie (pkt II) oraz rozstrzygnął o kosztach procesu (pkt I.2, pkt III).

Sąd Apelacyjny podzielił ustalenia faktyczne poczynione przez Sąd Okręgowy, zgodnie z którymi 18 września 2008 r. pozwani zawarli z powodem umowę kredytu hipotecznego. Zgodnie z jej § 2 kredytodawca udzielił pozwanym kredytu w kwocie 227 535,00 zł z przeznaczeniem na cele mieszkaniowe. Kredyt był indeksowany do CHF. Wyplacana kwota była przeliczana zgodnie z kursem kupna CHF wg tabeli kursów walut obcych obowiązującej w Banku w dniu uruchomienia kredytu lub jego transzy. Pozwani zobowiązali się spłacić kwotę kredytu w CHF ustaloną zgodnie z § 2 umowy w złotych polskich, z zastosowaniem kursu sprzedaży CHF obowiązującego w dniu płatności raty kredytu zgodnie z tabelą kursów walut obcych obowiązującą w Banku. Pozwani dokonywali spłaty rat kredytu do stycznia 2016 r. W okresie tym spłacili 171 499,24 zł. Pismem z 7 czerwca 2016 r., z uwagi na zaprzestanie spłaty kredytu, bank wypowiedział umowę. Pismem z 1 sierpnia 2016 r. wezwał pozwanych do spłaty przeterminowanego zadłużenia z umowy kredytu informując, że na dzień 1 sierpnia 2016 r. wynosi ono 284 964,10 zł.

Na podstawie tak ustalonego stanu faktycznego Sąd Apelacyjny uznał, że powództwo zasługuje na częściowe uwzględnienie. Sąd ten przyjął, że zawarta przez strony umowa kredytu jest nieważna, gdyż kredytobiorcy zostali zobowiązani na

mocy jej postanowień do zapłaty kwoty wyższej niż kwota wykorzystanego kredytu już z chwilą jego udzielenia. Ponadto pozwani zasadnie zakwestionowali zawarte w umowie klauzule indeksacyjne, zarzucając im, że kształtują prawa i obowiązki kredytobiorcy w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami, rażąco naruszając jego interesy albowiem powód zastrzegł sobie prawo do jednostronnego regulowania wysokości rat kredytu waloryzowanego kursem franka szwajcarskiego przez wyznaczanie w tabeli kursowej kursu sprzedaży franka szwajcarskiego, nie wskazując w umowie kryteriów jego ustalania. Tym samym miał on pełną kontrolę nad wysokością rat spłacanych przez pozwanych a różnica między ceną kupna i sprzedaży (tzw. spread walutowy) stanowiła jego zysk. Pozwani mają status konsumentów, a fakt indywidualnego uzgodnienia kwestionowanych przez powoda postanowień umownych dotyczących indeksacji kwoty kredytu nie został skutecznie przez powoda wykazany. W konsekwencji Sąd odwoławczy uznał, że zawarta przez strony umowa nie może dalej skutecznie funkcjonować w obrocie, gdyż indeksacja była jej przedmiotowo istotnym elementem. Jej wyeliminowanie powoduje, że umowa staje się sprzeczna z naturą stosunku zobowiązaniowego. Z tych względów Sąd *meriti* uznał umowę za nieważną z mocy prawa od początku, skutkiem czego był obowiązek zwrotu przez obie strony tego, co sobie wzajemnie świadczyły wobec odpadnięcia podstawy prawnej świadczenia (art. 410 k.c.). Kredyt w kwocie 227 535 zł, został spłacony do wysokości 171 499,24 zł, a zatem pozwani powinni zapłacić powodowi 56 035,76 zł.

Od wyroku Sądu Apelacyjnego w Łodzi skargi kasacyjne złożyły obie strony.

W skardze kasacyjnej powoda, wyrok Sądu Apelacyjnego w Łodzi zaskarżono w całości. Zarzucono w niej naruszenie art. 187 § 1 pkt 1 i 2, art. 316 § 1, art. 321 § 1, art. 365 § 1, art. 379 pkt 5, art. 384, art. 385, art. 386 § 1 i § 4, art. 391 § 1 k.p.c., art. 11 ust. 2 w zw. z art. 9 ust. 2 ustawy z dnia 4 lipca 2019 r. – o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (dalej także jako: „ustawa zmieniająca k.p.c.”), art. 3, art. 56, art. 58 § 1 i 3, art. 65 § 1 i 2, art. 353 § 1, art. 358 § 2, art. 358¹ § 1 i 2, art. 385 § 2, art. 385¹ § 1 i 2, art. 385², art. 405, art. 410 § 1 i 2 k.c., art. 69 ust. 1-3, art. 111 ust. 1 pkt 4 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. – Prawo bankowe, art. 4 w zw. z art. 1 pkt. 1) a i b ustawy z dnia 29 lipca 2011 r. – o zmianie ustawy – Prawo bankowe oraz niektórych innych ustaw, art. 3 ust. 1 i art.

4 ust. 1 i 2 i art. 6 ust. 1 dyrektywy Rady 93/13/EWG z 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich oraz art. 45 ust. 1 Konstytucji.

Z powołaniem się na powyższe zarzuty powód wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości, zniesienie postępowania przed Sądem drugiej instancji w całości i przekazanie sprawy temu Sądowi do ponownego rozpoznania z pozostawieniem mu rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego ewentualnie, w przypadku uznania, że nie zachodzi nieważność postępowania, i/lub podstawa do odrzucenia skargi kasacyjnej w części, o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości (lub w przypadku odrzucenia skargi kasacyjnej w części – o uchylenie zaskarżonego wyroku Sądu Apelacyjnego w pozostałej, „nieodrzuconej” części) i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi drugiej instancji w całości (lub w przypadku odrzucenia skargi kasacyjnej w części – w „nieodrzuconej” części) z pozostawieniem temu Sądowi rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego.

W skardze kasacyjnej pozwanych, wyrok Sądu Apelacyjnego w Łodzi zaskarżono w części utrzymującej nakaz zapłaty w mocy, zarzucając naruszenie art. 316 § 1, art. 321 § 1, art. 391 § 1 k.p.c., art. 11 ust. 2 pkt 2 w zw. z art. 1 pkt 176 lit. c ustawy zmieniającej k.p.c. oraz art. 120 § 1 i art. 455 k.c.

Z powołaniem się na powyższe zarzuty pozwani wnieśli o uchylenie wyroku w zaskarżonym zakresie i przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania, względnie o uchylenie wyroku w pkt I i III i jego zmianę w tym zakresie przez oddalenie apelacji w całości i obciążenie powoda kosztami postępowania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

W obowiązującym modelu apelacji pełnej celem postępowania apelacyjnego jest ponowne i wszechstronne merytoryczne rozpoznanie sprawy. Sąd drugiej instancji ma obowiązek dokonania ponownie własnych ustaleń, które mogą obejmować ustalenia sądu pierwszej instancji przyjęte za własne albo różnić się od tych już poczynionych, a następnie poddania ich ocenie pod kątem prawa materialnego, które stosuje z urzędu, niezależnie od podniesionych w apelacji zarzutów. Oznacza to, że co do zasady sąd *meriti* nie jest związany wskazaną przez powoda podstawą prawną roszczenia, lecz zobowiązany jest rozpatrzyć sprawę

wszechstronnie i wziąć pod rozwagę wszystkie przepisy prawne, które powinny być zastosowane w danej sprawie (zob. uchwały składu 7 sędziów SN z 23 marca 1999 r., III CZP 59/98, OSNC 1999, nr 7-8, poz. 124, i z 31 stycznia 2008 r., III CZP 49/07, OSNC 2008, nr 6, poz. 55; wyroki SN z 24 listopada 2006 r., III CSK 210/06, i z 19 stycznia 2024 r., II CSKP 36/23; postanowienie SN z 27 kwietnia 2017 r., IV CZ 10/17).

Natomiast zakaz *reformationis in peius* jest naczelną zasadą postępowania cywilnego, stwarzającą wnoszącemu apelację gwarancję procesową, że wywiedziony przez niego środek odwoławczy nie pociągnie za sobą niekorzystnego z jego punktu widzenia rozstrzygnięcia sądu drugiej instancji. Instytucja ta ma na celu umożliwienie stronom postępowania swobodne korzystanie ze środków odwoławczych. W wyniku tego zakazu korzystanie przez stronę ze środków odwoławczych nie łączy się bowiem z ryzykiem pogorszenia czy to położenia procesowego, czy też wyniku sprawy. Zakaz ten ogranicza się do treści wyroku, a nie do argumentacji prawnej wyrażonej w jego uzasadnieniu (zob. wyrok składu siedmiu sędziów SN z 20 października 2021 r., I NSNc 45/21).

Sąd pierwszej instancji po wyeliminowaniu znajdujących się w zawartej przez strony umowie, uznanych za abuzywne, klauzul przeliczeniowych przyjął, że strony związane są umową o kredyt złotowy oprocentowany przy użyciu stopy LIBOR 3M. Przy takim założeniu ustalił, że na datę tak wypowiedzenia umowy kredytu, jak i wniesienia pozwu po stronie pozwanej istniała nadpłata. W konsekwencji uznał wypowiedzenie umowy kredytu za bezskuteczne. Z kolei Sąd odwoławczy przy przyjętej koncepcji nieważności umowy kredytu – odmiennej od zaprezentowanej przez Sąd pierwszej instancji uznał, że pozwani obowiązani są zapłacić powodowi kwotę stanowiącą różnicę między udzieloną kwotą kredytu a jego spłaconą częścią. Sąd ten nie orzekł zatem na niekorzyść powoda a więc nie może być mowy o naruszeniu art. 384 k.p.c. (zakaz *reformationis in peius*). Wszak według orzeczenia Sądu pierwszej instancji nakaz zapłaty został uchylony w całości wobec trzech pozwanych a powództwo oddalone, natomiast na mocy wyroku Sądu drugiej instancji nakaz ten został w części utrzymany w mocy. W konsekwencji rozstrzygnięcie Sądu odwoławczego jest dla powoda korzystniejsze niż orzeczenie Sądu pierwszej instancji.

Samo przyjęcie przez sąd odwoławczy innej podstawy prawnej orzeczenia w ramach kognicji tego sądu wyznaczonej przez art. 378 § 1 i art. 382 k.p.c. nie stanowi przy tym wyjścia ponad żądanie określone w art. 321 k.p.c. i tym samym rozstrzygnięcia o innym przedmiocie żądania niż wskazany przez powoda (zob. wyrok SN z 30 września 2016 r., I CSK 644/15, i postanowienie SN z 20 maja 2015 r., I CZ 44/15).

Objęty skargą kasacyjną powoda punkt I wyroku, w którym Sąd orzekł o zasądzeniu na jego rzecz części dochodzonej kwoty jest rozstrzygnięciem korzystnym dla powoda, co czyni skargę skierowaną przeciwko temu rozstrzygnięciu niedopuszczalną ze względu na brak pokrzywdzenia (*gravamen*). Oznacza to, że w tej części skarga kasacyjna powoda podlegała odrzuceniu na podstawie art. 398⁶ § 2 w zw. z § 3 k.p.c. (zob. uchwałę siedmiu sędziów SN z 15 maja 2014 r., III CZP 88/13, OSNC 2014, nr 11, poz. 108).

Najdalej idący zarzut skargi kasacyjnej powoda dotyczy nieważności postępowania przed Sądem drugiej instancji na skutek pozbawienia go możliwości działania w wyniku niepoinformowania o możliwości zmiany materialnoprawnej podstawy roszczenia. Odnosząc się do tego zarzutu w pierwszej kolejności należy zauważyć, że nawet gdyby przyjąć, iż w realiach sprawy nie doszło do poinformowania powoda o możliwości zmiany materialnoprawnej podstawy roszczenia, nie można podzielić poglądu, że powinność uprzedzenia strony o zmianie kwalifikacji prawnej ma charakter bezwzględny, a jej niedochowanie zawsze prowadzi do pozbawienia strony możliwości obrony jej praw, a w rezultacie do nieważności postępowania. Ocena, czy zachodzą określone w art. 379 pkt 5 k.p.c. przesłanki powinna być dokonywana *ad casu* z uwzględnieniem przedmiotu sprawy, wskazanej przez powoda podstawy faktycznej i prawnej, stanowiska pozwanego, możliwych kwalifikacji prawnych, konkretnych sytuacji procesowych, etapu postępowania oraz możliwości przewidywania przez stronę takiej zmiany. Na etapie postępowania przed sądem drugiej instancji standard powinności sądu w zakresie uprzedzenia o możliwości zmiany kwalifikacji prawnej może być podwyższony w szczególności gdy strona występuje bez profesjonalnego pełnomocnika. Inna sytuacja zachodzi, jeżeli strona jest reprezentowana przez zawodowego pełnomocnika, który zważywszy na przedmiot postępowania i konkretną sytuację

procesową, powinien dostrzegać, w jaki sposób całokształt ujawnionych w procesie istotnych faktów może być zakwalifikowany pod możliwe do przyjęcia podstawy materialne (zob. wyrok SN z 20 października 2022 r., II CSKP 242/22).

W praktyce orzeczniczej spraw dotyczących kredytów powiązanych z walutą obcą, potrzeba dokonania przez sąd oceny, czy wyeliminowanie z łączącej strony umowy abuzywnych postanowień umownych prowadzi do utrzymania w mocy kredytu indeksowanego kursem CHF jako kredytu złotowego oprocentowanego według stawki LIBOR, czy też obowiązywanie umowy po wyłączeniu z niej nieuczciwych warunków jest niemożliwe, dotyczy większości spraw. Dokonanie tego rodzaju oceny przez sąd odwoławczy w sposób oczywisty nie pozostaje poza granicami przewidywania profesjonalnego pełnomocnika banku. W takiej sytuacji uznać należy, że w okolicznościach sprawy brak uprzedzenia powoda o innej podstawie prawnej, niż przezeń wskazywana i przyjęta przez Sąd pierwszej instancji, nie pozbawiał go możliwości obrony. W realiach sprawy powód reprezentowany był przez fachowego pełnomocnika, podstawa faktyczna roszczenia wywodzona z faktów podanych przez powoda nie uległa istotnym zmianom, a wywodzone roszczenia nie były zaskakujące. Pozwani już w postępowaniu przed Sądem pierwszej instancji powoływali się na nieważność umowy kredytu. Wobec powyższego zdaniem Sądu Najwyższego, w sprawie nie doszło do nieważności postępowania z przyczyny wymienionej w art. 379 pkt 5 k.p.c.

Za zasadny natomiast należy uznać podniesiony w obu skargach kasacyjnych zarzut naruszenia art. 11 ust. 2 ustawy z dnia 4 lipca 2019 r. – o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw.

W niniejszej sprawie nakaz zapłaty w postępowaniu nakazowym został wydany 7 lutego 2017 r. na podstawie dokumentów określonych w art. 485 § 3 k.p.c.

Wyrokiem z 5 czerwca 2019 r. Sąd Okręgowy w Piotrkowie Trybunalskim uchylił powyższy nakaz zapłaty w stosunku do pozwanych T. G., A. G., M. G. i oddalił powództwo. Już po wydaniu powyższego wyroku z dniem 7 listopada 2019 r. weszła w życie ustawa zmieniająca k.p.c. W art. 11 ust. 2 pkt 4 ustawa ta stanowiła, że w sprawach wszczętych i niezakończonych przed dniem wejścia jej w życie rozpoznawanych w postępowaniu nakazowym, w których powód wniósł o wydanie

nakazu zapłaty wyłącznie na podstawie dokumentów określonych w art. 485 § 3 k.p.c. nieprawomocny wyrok, mocą którego choćby w części utrzymano w mocy nakaz zapłaty, a od którego wniesiono apelację, jak również ten nakaz zapłaty w części, która podlegała rozpoznaniu, sąd odwoławczy z urzędu uchyla w całości postanowieniem, po czym przekazuje sprawę sądowi pierwszej instancji do ponownego rozpoznania z pominięciem przepisów o postępowaniu nakazowym, przy czym do czasu zakończenia postępowania w pierwszej instancji sprawę rozpoznaje się według przepisów, w brzmieniu dotychczasowym.

Z art. 11 ust. 2 ustawy zmieniającej k.p.c. wynika, że po jej wejściu w życie nie jest możliwe częściowe utrzymanie nieprawomocnego nakazu zapłaty w mocy. Zgodnie z punktem 3 powyższego przepisu nieprawomocny wyrok, mocą którego choćby w części utrzymano w mocy nakaz zapłaty, jak również ten nakaz zapłaty w części, która podlegała rozpoznaniu, sąd pierwszej instancji z urzędu uchyla w całości postanowieniem. Analogicznie zgodnie z jego punktem 4 nieprawomocny wyrok, mocą którego choćby w części utrzymano w mocy nakaz zapłaty, a od którego wniesiono apelację, jak również ten nakaz zapłaty w części, która podlegała rozpoznaniu, sąd odwoławczy z urzędu uchyla w całości postanowieniem.

Skoro powyższe regulacje nie pozwalają na wydanie przez sąd pierwszej instancji po wejściu w życie ustawy zmieniającej k.p.c. wyroku utrzymującego nakaz zapłaty w mocy, to tym bardziej (*a minori ad maius*) tego rodzaju orzeczenia nie może wydać sąd drugiej instancji. Art. 11 ust. 2 ma charakter procesowy i nie może być stosowany w zależności od tego czy istnieją podstawy do uwzględnienia apelacji od wyroku uchylającego nakaz zapłaty i oddalającego powództwo. Wykładnia funkcjonalna wskazuje zatem, że sąd drugiej instancji rozpoznając po wejściu w życie ustawy zmieniającej k.p.c., wniesioną przed 7 listopada 2019 r., apelację zmierzającą do utrzymania nakazu zapłaty w mocy, stosuje jej art. 11 ust. 2 pkt 4 również, jeżeli zaskarżonym wyrokiem uchylono nakaz zapłaty i oddalono powództwo. Sąd ten w takim wypadku powinien zatem uchylić wyrok sądu pierwszej instancji w zaskarżonej części, jak również nakaz zapłaty w części, która podlegała rozpoznaniu i przekazać sprawę sądowi pierwszej instancji do ponownego rozpoznania z pominięciem przepisów o postępowaniu nakazowym, przy czym do

czasu zakończenia postępowania w pierwszej instancji sprawa powinna być rozpoznawana według przepisów w brzmieniu dotychczasowym.

W art. 11 ust. 2 ustawy zmieniającej k.p.c. wprowadzono zasadę stosowania przepisów nowej ustawy oraz obowiązek uchylenia wydanego już nieprawomocnego nakazu zapłaty i powtórzenia postępowania. Są to szczególne regulacje przejściowe, będące wyjątkiem od reguły przewidzianej w jej art. 9 ust. 1, które znajdują zastosowanie w sprawach wszczętych i niezakończonych przed dniem jej wejścia w życie rozpoznawanych w postępowaniu nakazowym, w których powód wniósł o wydanie nakazu zapłaty wyłącznie na podstawie dokumentów określonych w art. 485 § 3 k.p.c.

Uchylenie nakazu zapłaty z 7 lutego 2017 r. może nastąpić jedynie na skutek postanowienia Sądu odwoławczego rozpoznającego apelację powoda.

W zaistniałej sytuacji procesowej odnoszenie się do pozostałych zarzutów obu skarg kasacyjnych jest przedwczesne.

Z przedstawionych powodów Sąd Najwyższy orzekł, jak w sentencji wyroku (art. 398¹⁵ § 1 oraz art. 108 § 2 k.p.c.).

Jacek Grela

Maciej Kowalski

Marcin Łochowski

ł.n

[a.ł]